

De Brugse ambachtsbesturen tijdens de late middeleeuwen: enkele institutionele en rechtshistorische aspecten

In de Brugse archieven zijn opmerkelijk veel documenten bewaard met betrekking tot het middeleeuwse ambachtswezen.¹ Dit staat in scherp contrast met een veel minder gunstige bewarings-toestand in de andere grote Vlaamse steden, zoals te Gent en zeker te Ieper. De laatste jaren kwam er op internationaal vlak opnieuw een toenemende aandacht voor het fenomeen van de ambachten vanuit het perspectief van de sociaal-economische geschiedenis. Het is dan ook opmerkelijk dat er nog zo weinig recente kritische studies verschenen over de Brugse corporatieve structuren in de late middeleeuwen.² Deze korte en pretentieloze bijdrage wil dan ook een pleidooi zijn voor meer gericht onderzoek naar de ambachten in de Zwinstad aan de hand van de hiernavolgende status quaestionis. Het hoeft weinig betoog dat de corporatieve organisatie van het economische leven een fundamenteel aspect vormde van de middeleeuwse stad. Een ambacht moet dan ook in de eerste plaats als een economische instelling worden beschouwd, met als

- 1 Door een ongelukkig toeval werden deze archieven tijdens de Franse tijd verdeeld over het Stadsarchief (verder SAB) en het Rijksarchief Brugge (verder RAB). Cfr. A. VANDEWALLE, *Beknopte inventaris van het stadsarchief van Brugge, Deel 1: Oud archief*, Brugge, 1979; C. VAN DEN HAUTE, *Inventaire sommaire des archives des corporations de la ville de Bruges conservées aux archives de l'État*, s.l. [Brugge], s.d.
- 2 De belangrijkste uitzondering hierop is het werk van J.-P. SOSSON, 'La structure sociale de la corporation médiévale. L'exemple des tonneliers de Bruges de 1350 à 1500', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 44 (1966), p. 457-478; IDEM, *Les travaux publics de la ville de Bruges, XIV et XVe siècles*, Brussel, 1977. Zie verder de algemene status quaestionis over het onderzoek naar het Vlaamse ambachtswezen door M. BOONE, 'Les métiers dans les villes flamandes au bas moyen âge (XIVe-XVe siècles): images normatives, réalités socio-politiques et économiques', in: P. LAMBRECHTS en J.-P. SOSSON (red.), *Les métiers au Moyen Age. Aspects économiques et sociaux: actes du Colloque international de Louvain-la-Neuve, 7-9 octobre 1993* (Université Catholique de Louvain, Publications de l'Institut d'études médiévales, 15), Louvain-la-Neuve, 1994, p. 1-21 en P. STABEL, 'Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment', in: *Journal of Medieval History* 30 (2004), p. 187-212.

fundamentele taak het regelen van de productie en de marktorganisatie en de bescherming van de collectieve belangen van haar leden. In deze mededeling willen we ons echter concentreren op de intern-politieke en institutionele aspecten van de Brugse corporatieve organisaties.³ De ambachten waren immers ook ondergeschikte rechtbanken (zogenaamde *smalle wetten*) en organisaties die mede vorm gaven aan het politieke leven. In die zin waren ook de ambachtsbesturen georganiseerd. Aan de hand van de op het Brugse stadsarchief bewaarde lijsten van de 'wetsvernieuwingen' kan men de dynamiek van de samenstelling van deze besturen nagaan.⁴ Deze uitzonderlijke bron, die voor de middeleeuwse periode een overzicht biedt van alle ambachtsbesturen tijdens de periodes 1363-1374, 1397-1443 en 1468-1501, biedt de kans een statistisch onderzoek uit te voeren naar de zogenaamde 'openheid' of 'geslotenheid' binnen de ambachtsbesturen. We nemen ons voor in de toekomst uitgebreider op deze kwestie terug te komen. Om een dergelijke sociaal-politieke dynamiek voldoende naar waarde te schatten, is het echter eerst noodzakelijk enkele institutionele aspecten van de werking en bevoegdheid van deze besturen te verduidelijken.

DE BRUGSE AMBACHTEN EN HUN BESTUURSFUNCTIES

Vanaf hun definitieve opkomst tijdens de late middeleeuwen kenden de ambachten een eigen bestuur dat – afhankelijk van specifieke sociale en politieke krachtsverhoudingen – hetzij binnen, hetzij buiten het ambacht werd gerekruteerd. In het laatste geval waren het dikwijls leden van de handelsburgerij die als bestuurders van de ambachten optraden. Van zodra er bronnen bewaard zijn over het interne beleid van de ambachten, treffen we manda-

3 Collega Peter Stabel, met wie wij de uitgave van de Brugse ambachtskeuren voorbereiden ter publicatie in de reeksen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, leidt momenteel het onderzoek met betrekking tot de economische aspecten van de Brugse ambachtsgilden.

4 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen. Een eerste poging in deze zin werd ondernomen door J. MERTENS, 'De Brugse ambachtsbesturen (1363-1374 n.s.): een oligarchie?', in: G. ASAERT e.a. (red.), *Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de middeleeuwen en de nieuwe tijd: Liber Amicorum Jan Buntinx*, Leuven, 1981, p. 185-198.

tarissen aan die in Frankrijk *jurés, gardes, syndics of prudhommes* genoemd worden, *consuls* of *gastaldi* in Italië, *promens* in Spanje, *wardens* in Engeland, *Vorgehern* in Duitsland en *juiz de povo* in Portugal. Het waren er doorgaans twee tot zes per ambacht.⁵ Op sommige plaatsen, zoals in Firenze, werden deze bestuursleden 'democratisch' door het hele ambacht verkozen. Elders, bijvoorbeeld in Parijs of Londen, was het echter het stadsbestuur dat hen aanduidde.⁶ Tijdens de late middeleeuwen en de vroegmoderne tijden lijkt er in veel regio's een evolutie naar meer controle door de autoriteiten op de ambachten te hebben plaatsgevonden. Zelfs daar waar bestuursleden autonoom verkozen werden, moesten ze goedgekeurd worden door de overheid.⁷ We zullen zien dat dit ook het geval was in Brugge, wat echter geen afbreuk doet aan het fundamentele politieke en marktregulerende belang van de ambachtsbesturen en de relatief autonome rol die ze de hele corporatieve periode – dus tot aan de Franse periode – zouden behouden.

In 1252 vinden we de eerste allusie op ambachtskeuren terug in de Brugse bronnen. De stadsmagistraat stelde opzichters aan om te waken over de toepassing van die reglementen. Zij werden *dekens* en *vinders* genoemd, later ook wel *maners* en *gezworenen*.⁸ Misschien waren de deken en vinders 'van de draperie' de eersten in hun soort.⁹ Deze vroege dekens en vinders werden aan het eind van de dertiende eeuw al elk jaar op één oktober aangesteld door de magistraat. Ze ontvingen een deel van de door hen uitgeschreven boeten en meestal ook een salaris. Beroep tegen hun beslissingen was mogelijk bij de schepenbank. Deze bestuursleden kwamen echter niet uit de rangen van de ambachtslieden zelf, maar waren waarschijnlijk aanzienlijke poorters.¹⁰ Hoewel er in 1280 zeker

5 J.R. FARR, *Artisans in Europe, 1300-1914*, Cambridge, 2000, p. 159.

6 *Ibidem*, p. 160.

7 *Ibidem*, p. 160.

8 Tijdens de vijftiende eeuw kwamen beide benamingen 'vinders' en 'gezworenen' door elkaar voor.

9 C. WYFFELS, *De oorsprong der ambachten in Vlaanderen en Brabant*, Brussel, 1951, p. 61; G. ESPINAS en H. PIRENNE, *Recueil de documents relatifs à l'histoire drapière en Flandre. Première partie: des origines à l'époque bourguignonne*, Brussel, 1906, Dl. 1, p. 485.

10 C. WYFFELS, *De oorsprong*, p. 64-65

nog een aantal ambachten die voor de lokale markt werkten geen deken of vindere hadden, bezaten de meeste ambachten die waarschijnlijk wel.¹¹ Tot 1302 waren bijna alle dekenen en vindere in de Brugse ambachten van de draperie zelf geen ambachtslieden. Na de politieke omwenteling van dat jaar brak er echter een periode aan waarin de ambachten autonoom waren en zelf uit hun eigen midden een bestuur mochten kiezen.¹² De autonomie van de ambachten bij het verkiezen van hun bestuur evolueerde op het ritme van de sociale en politieke tegenstellingen. De deelname van sommige Brugse ambachten aan de opstandige fase die bekend staat als de 'Gentse oorlog'¹³ leidde echter tot een sterkere onderwerping van de corporaties aan het stadsbestuur. Tussen 1382 en 1407 hadden de wevers geen eigen verkozen deken meer, maar een *maenre* die van buiten het ambacht werd aangesteld.¹⁴ Na de Bourgondische krijgstoet naar Ham en Mondidier in 1411 weigerde de Brugse militie echter de stad binnen te trekken tot ze onder meer van hertog Jan zonder Vrees en het stadsbestuur de toegeving verkregen dat de ambachten weer een autonoom bestuur mochten hebben.¹⁵ Vanaf 1407 vinden we in de registers van wetsvernieuwingen, bewaard in het stadsarchief, en in de oorkonden afgeleverd door de ambachten weer de titel van 'deken' terug voor het hoofd van het ambacht.¹⁶ De beenhouwers vormden echter een uitzondering wat de benaming van het bestuur betreft: zij hadden geen deken,

11 *Ibidem*, p. 69.

12 *Ibidem*, p. 24, 65, 90-91; J. MERTENS, 'De Brugse ambachtsbesturen', p. 185.

13 Voor het verloop van de gebeurtenissen van deze opstand, zie o.m. A. HOLSTERS, 'Moord en politiek tijdens de Gentse opstand, 1379-1385', in: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 37 (1983), p. 84-112 en A. VAN OOST, 'Sociale stratifikatie van de Brugse opstandelingen en van de opstandige ingezetenen van de kleinere kasselrijsteden en van de kasselrijdorpen in Vlaanderen van 1379-1385', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 56 (1978), p. 830-877.

14 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1422, *passim* en bv. RAB, Oorkonden met blauwe nummers (verder bl. nr.) 8104 en 8107; J.A. VAN HOUTTE, *De geschiedenis van Brugge*, Tielt, 1982, p. 144; J. DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, Kortrijk, 1997, p. 81, 129-133.

15 Voor deze episode, zie V. FRIS, 'Het Brugsche calffel van 1407-1411', in: *Bulletin de l'Académie d'Archéologie de Belgique* (1910), p. 183-274.

16 Bv. RAB, Bl. nr. 8113.

maar een zogenaamde *scildrake*.¹⁷ Deze titel van 'vaandeldrager' van de beenhouwers ontstond waarschijnlijk naar het voorbeeld van het bestuur van de dertiende-eeuwse Londense Hanze.¹⁸ De Brugse beenhouwers hebben altijd een ietwat aparte positie als ambacht ingenomen, wat de rijkdom en het aanzien weerspiegelde van de beperkte groep geslachten die hun gilde doorgaans streng afschermden voor buitenstaanders en van wie sommigen zelfs adellijke titels nastreefden en verwierven.

Een standaardbestuur van een Brugs ambacht bestond echter uit een deken en een aantal vindere. Meestal waren dit er drie tot vijf, hoewel sommige ambachten er vier telden (bv. de kuipers na 1387) of zelfs zeven (de makelaars en de smeden). Bij sommige ambachten veranderde het aantal vindere over de jaren heen. De Brugse ambachten kenden verder ook andere bestuursfuncties. Eén of twee gouverneurs (*gouverneres*)¹⁹ hielden zich bezig met het financiële beheer van bepaalde ambachten.²⁰ In hoeverre deze functie gangbaar was bij alle ambachten en in verschillende periodes, maken de bronnen echter niet steeds duidelijk. Een klerk vervulde vaak ook de administratieve taken binnen het ambacht, zoals het opstellen en bijhouden van de inschrijvingsregisters, cartularia, oorkondeschat en rekeningen. Deze twee types administratieve functies behoren echter niet tot het jaarlijks verkozen bestuur *stricto sensu*; zij opereerden onder het gezag en de verantwoordelijkheid van de deken.²¹ Daarnaast was er ook het bestuur

17 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen, *passim*. Ook bij andere ambachten, zoals bij de smeden (RAB, Bl. nr. 8835) was er sprake van een *scildraghe*, maar dit was een aparte (ere-?)functie naast die van de deken. Bij de schoenmakers werd in de tweede helft van de zestiende en in de zeventiende eeuw de eerste vindere vaak 'schilddrager' genoemd; zie A. VANDEWALLE (ed.) m.m.v. J. DE GROOTE, J. D'HONDT en P. VANDERMEERSCH, *Brugse ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de-18de eeuw)*, Brugge, 1985, p. 19-85.

18 C. WYFFELS, 'Twee oude Vlaamse ambachtskeuren: de vleeshouwers van Brugge (2 december 1302) en de smeden van Damme (eerste helft 1303)', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 87 (1950), p. 99.

19 Bv. RAB, Bl. nr. 8187 (schoenmakers).

20 A. VAN DE VELDE, *De ambachten van de timmerlieden en de schrijnwerkers te Brugge. Hun wetten, hun geschillen en hun gewrochten van de XIVde tot de XIXde eeuw*, Gent, 1909, p. 37.

21 A. SCHOUTEET, 'Het ambacht van de oudkleerkopers te Brugge', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 107 (1970), p. 51.

van de *ambachtsgilde* in beperkte zin: de religieuze broederschap toegevoegd aan de corporatieve organisatie. De termen 'ambacht', 'ambachtsgilde' en 'gilde' worden vaak als synoniemen gebruikt, maar hier gebruiken we voor de gelegenheid het in de Vlaamse vakliteratuur vaak gebruikte onderscheid tussen 'ambacht' voor de professionele organisatie en 'gilde' voor de religieuze broederschap die ermee gepaard ging. Deze gilde werd doorgaans geleid door een afzonderlijke deken en door een aantal *sorgers* of *zorghers*.²² Sommige ambachten, zoals al zeker de schrijnwerkers, hadden bovendien ook een deken van de knapen of gezellen.²³ We kunnen ten slotte nog noteren dat bij de oorkonding van bepaalde belangrijke zaken soms ook *notable ende ouderlinghen* van het ambacht aanwezig waren.²⁴

BEVOEGDHEDEN VAN HET AMBACHTSBESTUUR

De ambachten waren zeker niet uitsluitend 'private' instellingen. Medeverantwortelijk in het stedelijke bestuur, hadden zij een duidelijk 'publiekrechtelijk' karakter, al moet dit moderne juridische onderscheid voor de middeleeuwse periode niet al te strak gehanteerd worden. Tijdens de veertiende en vijftiende eeuw namen vertegenwoordigers van de ambachten deel aan het Brugse stadsbestuur. Hoewel deze twee eeuwen gekenmerkt werden door een niet aflatende strijd tussen enerzijds de patricische elite van kooplieden en hosteliers (ook wel gesteund door de rijkere ambachtlieden zoals de beenhouwers, pelsbewerkers en goudsmeden) en anderzijds de middenklasse van gewone ambachtlieden, en die laatsten daarbij vaak het onderspit moesten delven, hebben de ambachtelijke organisaties een zware stempel op het bestuur kunnen drukken na hun overwinning in 1302. Daartoe werden ze verdeeld in negen 'leden', groeperingen van verschil-

22 Bv. RAB, Bl. nr. 8821 (schoenmakers).

23 RAB, Bl. nr. 8294: deze werd verkozen uit de rangen van de knapen zelf, maar dit bleek een zodanig weinig begeerde functie dat men in 1519 bepaalde dat dit ambt telkens door de jongste of meest recent ingezworen vrije meester zou worden uitgeoefend.

24 Bv. RAB, Bl. nr. 8667 (schoenmakers), 8901 (vollers).

lende ambachten samen.²⁵ Er heerst een historiografische controverse over hun effectieve vertegenwoordiging in de schepenbank en de raad van Brugge, die we hier niet verder kunnen ontwikkelen. Enkel via een doorgedreven prosopografisch onderzoek – dat nog slechts gedeeltelijk werd uitgevoerd – kan er uitgemaakt worden in hoeverre ambachtslieden in bepaalde periodes werkelijk in het stadsbestuur zetelden. Het is in elk geval duidelijk dat de vertegenwoordiging van de ambachtslieden in het stadsbestuur zeker niet steeds volgens het systeem van de negen leden functioneerde en sterk afhankelijk was van de politiek-sociale krachtsverhoudingen van het moment, volgens het ritme van de verschillende revoltes en opstanden die de laatmiddeleeuwse geschiedenis van Brugge kenmerkten en waarbij de corporatieve organisaties, zoals gezegd, een fundamentele rol speelden.

De deelname aan het stadsbestuur zelf was bovendien niet de enige publieke functie van de ambachten. Ze waren ook betrokken bij de jaarlijkse controle van de stadsrekeningen, een ander cruciaal punt voor de volksklassen, en kregen daarvoor een vergoeding van de stad.²⁶ De hoofdmannen van de zestendelen (die aan het hoofd van de poorterij stonden in elk district van de stad) en de 54 ambachtsdekens hoorden ieder jaar drie dagen lang de stadsrekeningen in de oude Halle en kregen daarvoor elk 3 s. 8 d. gr.²⁷ In het Groot Privilegie van Maria van Bourgondië voor Brugge van 21 april 1477 werd tevens bepaald dat de hoofdmannen en dekens op

25 D. VAN DEN AUWEELE, *Schepenbank en schepenen te Brugge (1127-1384). Bijdrage tot de studie van een gewone stedelijke rechts- en bestuursinstelling*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling K.U.Leuven, 1974; J. MERTENS, 'De verdeling van de Brugse schepenzetels op sociaal gebied (14de eeuw)', in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 11 (1961), kol. 451-466; J. DUMOLYN, *De Brugse opstand*, p. 105-115; K. VANHAVERBEKE, 'De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge in de periode 1375-1407. Verslag van een prosopografische studie', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 135 (1998), p. 3-54 en A. VANDEWALLE, 'De Brugse stadsmagistraat en de deelname van de ambachten aan het bestuur, 14de-15de eeuw', in: W. PREVENIER en B. AUGUSTYN (red.), *De Vlaamse instellingen tijdens het Ancien Régime: recent onderzoek in nieuw perspectief (Symposium georganiseerd te Brugge op 18 mei 1998)* (Miscellanea archivistica. Studia, 11), Brussel, 1999, p. 27-40.

26 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 9.

27 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Archives de la Ville de Bruges: section première: inventaire des chartes. Première série: treizième au seizième siècle*, 6 dln.+ tables, Brugge, 1871-1876, Dl. 4, p. 133.

elk moment hun wensen konden overbrengen aan de stadsmagistraat.²⁸ Waar het ons nu over gaat, zijn echter de interne bevoegdheden van de besturen als *smalle wetten*. Daarbij moet steeds beklemtoond worden dat tegen elke gerechtelijke uitspraak van de ambachtsbesturen verhaal mogelijk was bij de schepensbank.²⁹ Betwistingen tussen corporatieve groepen onderling werden in elk geval voorgelegd aan de stadsmagistraat.

Niettemin was deze rechterlijke bevoegdheid van de ambachtsbesturen van zeer groot belang voor het dagelijkse functioneren van de Brugse economie. Wie was er immers beter in staat om op een efficiënte manier de productie en de markt te organiseren, dan de directe betrokkenen zelf? Economisch-historici zoals de Brit Epstein, de Nederlanders Prak en Lucassen en de Vlamingen Lis, Soly en Stabel wijzen er sinds geruime tijd op dat de oude historiografische visie, waarbij de ambachten 'conservatieve' obstakels zouden hebben gevormd voor de groei van de pre-industriële economie volledig moet worden herzien. Deze instellingen zorgden integendeel juist voor oplossingen in crisisperiodes en stimuleerden zeer vaak innovaties in de sfeer van de productie.³⁰ Als lagere rechtbanken oordeelden de ambachtsbesturen in het algemeen over de naleving van hun keure en verordeningen. Ze controleerden grondstoffen, werktuigen, maten en gewichten productietechnieken en -methoden, werktijden, arbeidsvoorwaarden, eindproducten, het lidmaatschap en de beroepsmonopoliepositie van hun bedrijf en vervolgden inbreuken tegen de betreffende bepalingen.³¹ De leden van het bestuur moesten strikt toezien op de naleving van hun keure. Ze mochten geenszins zelf een nieuwe keure opstellen of er veranderingen in aanbrengen. Hierop werd de zware boete van 50 lb. par. gezet.³² In bepaalde gevallen moes-

28 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire*, Dl. 4, p. 148.

29 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 8-9. Zie bv. RAB, Bl. nr. 8851 (kaarsgieters).

30 Zie bv. de bijdragen in M.R. PRAK, C. LIS, J. LUCASSEN en H. SOLY (red.), *Craft Guilds in the Early Modern Low Countries. Work, Power and Representation*, Aldershot, 2006 en S. R. EPSTEIN en M.R. PRAK (red.), *Guilds, Innovation, and the European Economy, 1400-1800*, Cambridge, 2008 en P. STABEL, 'Guilds'.

31 J. MERTENS, 'De Brugse ambachtsbesturen', p. 185.

32 RAB, Ambachten 1, bv. f° 310v.

ten deken en vinders ook tussenkomen om de prijzen te taxeren van sommige producten en de lonen die voor bepaalde specifieke prestaties moesten betaald worden.³³ Ze waarmerkten ook sommige grondstoffen, zoals het Hollandse hennep dat de touwslagers gebruikten,³⁴ het leer van de huidevetters³⁵ of harnassen (die zowel door de deken en vinders van de smeden als van de wapenmakers moesten gewaarmerkt worden).³⁶ Verder ijkten ze maten en gewichten, zoals dat onder meer het geval was bij de fruitverkopers³⁷ of de kaarsgieters.³⁸ Het bestuur was ook gemachtigd bij de leden thuis op 'keurbezoek' te gaan, om met andere woorden te kijken of de productiereglementeringen werden nageleefd. Wie hen dat belette, kreeg een boete van 3 lb. par. aangesmeerd.³⁹

Er waren bovendien ook jaarlijkse keurbezoeken in onder meer Sluis, waar de ambachten aan hun Brugse tegenpolen waren onderworpen, of in het Brugse Vrije, waar de Brugse ambachten eveneens de productieve en commerciële activiteiten controleerden met het oog op het behoud van hun monopolies.⁴⁰ Het gebeurde daarnaast ook dat de activiteiten van bepaalde ambachten gecontroleerd konden worden door het bestuur van een ander ambacht, dat zich dan meestal bezighield met een nauw verwante economische activiteit. Zo konden de werkplaatsen van de oudegrauwwerkers ook door de deken van de grauwwerkers worden geïnspecteerd,⁴¹ of konden zij een bezoekje ontvangen van deken en vinders van de wildwerkers of lamwerkers.⁴² Er werden onder het gezag van het ambachtsbestuur verder soms uitzonderingen toegestaan wat de arbeidstijd betreft. In normale gevallen mochten de beeldenmakers en zadelmakers (het samengestelde ambacht

33 Bv. RAB, Ambachten 1, f° 232v, 360r -361r.

34 Bv. RAB, Ambachten 1, f° 139v.

35 RAB, Ambachten 1, f° 197v.

36 RAB, Ambachten 1, f° 151r.

37 RAB, Ambachten 1, f° 330r.

38 RAB, Bl. nr. 8196: *alle manieren van heynselen, ballanchen, schalen ende ghewichten.*

39 RAB, Ambachten 1, bv. f° 310r.

40 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire*, Dl. 4, p. 415.

41 RAB, Ambachten 1, f° 258r.

42 RAB, Ambachten 1, f° 264r/v.

dat onder meer de schilders omvatte) niet werken op zondag en op de belangrijkste feestdagen, tenzij er een bijzondere omstandigheid was, zoals de voorbereiding van een toernooi, een belangrijke bruiloft of een ander dergelijk feest. De deken moest hiervoor dan zijn toestemming verlenen.⁴³

Het ambachtsbestuur bezat ook een aantal 'politieele' of 'tucht-rechtelijke' bevoegdheden. Het leverde leden die van een diefstal werden verdacht uit aan de stadsmagistraat. Wie door de schepenen voor diefstal werd veroordeeld, mocht nooit meer in het ambacht werken.⁴⁴ De deken en vindere van onder meer de oude-klederkopers hadden ook het recht gestolen goed in beslag te nemen.⁴⁵ In bepaalde gevallen oordeelde het ambachtsbestuur ook over de moraliteit van haar leden. Ambachtslieden mochten niet ongetrouwd samenwonen met een vrouw, geen woekerpraktijken uitoefenen en geen bordeel houden. In zulke gevallen werden ze door het bestuur overgedragen aan de schepenbank.⁴⁶ De besturen fungeerden ook als een soort vrederegerecht bij onderlinge geschillen tussen leden van het ambacht.⁴⁷ Als er zich interne geschillen voordeden, en voor zover de graaf of de schepenbank er geen bevoegdheid over had, konden deken en vindere een verzoening of *appointement* proberen te vinden.⁴⁸ Zaken in verband met onderlinge schulden en borgstellingen van leden van het ambacht onderling konden ook door het bestuur worden behandeld.⁴⁹ Hoewel er over dit soort procedures zeer weinig bronnen zijn overgeleverd, zullen deze van fundamenteel belang geweest zijn bij het onder controle houden van de dagelijkse conflicten die binnen een middeleeuwse beroepsgroep konden ontstaan en die de productiviteit zeker niet ten goede kwamen.

43 RAB, Ambachten 1, f° 128v.

44 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309r (deze clause komt in alle ambachtskeuren van 1445 voor).

45 RAB, Ambachten 1, f° 253r.

46 RAB, Ambachten 1, bv. f° 310r.

47 J. DAMBRUYNE, *Corporatieve middengroepen. Aspiraties, relaties en transformaties in de 16de-eeuwse Gentse ambachtswereld*, Gent, 2002, p. 265.

48 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309r.

49 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309v.

Een stabiele organisatie van de economie was belangrijk en de ambachtsbesturen waren wat dat betreft met een publieke autoriteit bekleed. De ambachtsleden waren dan ook strikte gehoorzaamheid verschuldigd aan hun bestuur en rebelse leden kregen een boete of andere sanctie opgelegd.⁵⁰ *Wie rebel of overhorich was, mocht zijn ambacht niet meer uitoefenen tot hijt ghebetert heift.*⁵¹ Soms werden er bij dit soort zaken door het bestuur – of in beroep door de schepenen – ook erestrafpen opgelegd, zoals verplichte aalmoezen aan een kerkelijke instelling.⁵² Wie een vonnis betwistte, moest aan de deken een boete van 10 s. par. betalen en aan elke vinder 5 s. par.⁵³ Het ambachtsbestuur mocht dat deel van de boeten innen waarop het recht had, naast het deel voor de stad en de heer, maar moest binnen de acht dagen na het uitspreken van een boete hiervan kennis geven aan de magistraat en de graaf (in de praktijk dus aan zijn vertegenwoordiger, de Brugse schout).⁵⁴ De opbrengst van de boetes werd soms gebruikt voor *recreacien* van deken en bestuur of voor de religieuze gilde van het ambacht.⁵⁵ De deken had de macht zijn vinders bij hem te dagen, op straffe van een geldboete voor wie afwezig bleef. Hij kon ook zes tot acht personen *van den souffissantsten van den ambochte* ontbieden wanneer dit hem nodig leek, waarschijnlijk om over belangrijke zaken in bredere kring te discussiëren.⁵⁶ In Gent, zoals uit de studie van Dambruyne blijkt, riep het bestuur ook de algemene ledenvergaderingen bijeen en zat ze voor. Tevens waren ze verantwoordelijk voor de boekhouding van het ambacht. Ze vertegenwoordigden ook hun ambacht in processies en andere plechtigheden.⁵⁷ Dit alles was ongetwijfeld ook in Brugge het geval. Het bestuur kon echter niet zelfstandig overgaan tot het heffen van een interne belasting (*pointinghe*) of geldinzameling. Daarvoor hadden ze de toestemming van de schepenen nodig. Ze mochten enkel het reguliere

50 A. SCHOUTEET, 'Het ambacht van de oudkleerkopers te Brugge', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 107 (1970), p. 50.

51 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309v.

52 RAB, Bl. nr. 8851.

53 RAB, Ambachten 1, bv. f° 310r.

54 RAB, Ambachten 1, bv. f° 310v.

55 RAB, Bl. nr. 8214.

56 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309v.

57 J. DAMBRUYNE, *Corporatieve middengroepen*, p. 265.

'gildegeld' ontvangen, en ook dit mocht niet verhoogd worden zonder toelating van de schepenbank.⁵⁸

DE VERKIEZING VAN HET AMBACHTSBESTUUR

In de 'precorporatieve' periode was het, zoals gezegd, de stad die het bestuur van de handwerkersverenigingen aanduidde.⁵⁹ Dit veranderde na 1302, maar over de precieze modaliteiten die de verkiezingen van de vroegveertiende-eeuwse ambachtsbesturen kenmerkten, zijn we niet ingelicht. Informatie hierover blijft trouwens schaars gedurende de hele middeleeuwse periode. In de meeste Europese steden werden bestuursleden uit de rijkere en meer voorname leden van het ambacht gekozen. De gezellen werden in de overgrote meerderheid van de gevallen uit het bestuur gehouden.⁶⁰ Duidelijk is wel dat ook in Brugge in de meeste ambachten enkel vrije meesters in aanmerking kwamen voor een bestuursambacht. Enkel in de keure van de volders van 1303 werd bepaald dat ook knapen deel konden uitmaken van het ambachtsbestuur.⁶¹ Voor zover we weten, was dit in andere ambachten niet het geval. Een kandidaat bestuurslid moest in elk geval aan een aantal voorwaarden voldoen. De deken moest een geboren Brugs poorter zijn en de vinders geboren Vlamingen. Leden van een ambachtsbestuur moesten bovendien – in normale politieke omstandigheden – de *wepelganc* respecteren, dat wil zeggen dat ze steeds minstens één jaar tussen twee opeenvolgende functies moesten laten.⁶² In bepaalde ambachten waren er nog specifieke voorwaarden om van het bestuur deel te kunnen uitmaken. Bij de kousenmakers kon enkel iemand die een uitgelote stal bezat

58 RAB, Ambachten 1, bv. f° 309v.

59 C. WYFFELS, 'Twee oude Vlaamse ambachtskeuren: de vleeshouwers van Brugge (2 december 1302) en de smeden van Damme (eerste helft 1303)', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 87 (1950), p. 94 (93-109).

60 J.R. FARR, *Artisans*, p. 161.

61 H. VAN WERVEKE, 'De medezeggenschap van de knapen (gezellen) in de middeleeuwse ambachten', in: *Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie. Klasse der Letteren*, 5/3 (1943), p. 12-13; G. ESPINAS en H. PIRENNE (eds.), *Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'industrie drapière en Flandre*, Brussel, 1906, Dl. 1, nr. 149, par. 53 en nr. 150, par. 77.

62 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 7-8; SAB, Groenenbouck cotte A, f° 55.

deken of vinder worden.⁶³ In sommige 'composiete' ambachten, die opgedeeld waren in meerdere 'leden' en dus eigenlijk verschillende beroepen groepeerden, werd het bestuur afwisselend uit de verschillende geledingen gekozen. Zo bepaalde een vonnis van de schepenbank van 10 november 1462 dat de deken van de beelden- en zadelmakers afwisselend uit de schilders en doekschilders, uit de zadelaars, garelmakers en boomhouwers, en uit de glas- en spiegelmakers gerekruteerd zou worden.⁶⁴

De bronnen maken ons pas vanaf de late vijftiende eeuw duidelijk hoe de bestuursverkiezingen precies in hun werk gingen. Jaarlijks legden de Brugse ambachten een dubbele lijst van kandidaten voor hun bestuur voor aan de schepenbank, waaruit deze laatste een keuze mocht maken.⁶⁵ Dit werd bevestigd in artikel 31 van Maria van Bourgondiës privilege voor de stad Brugge van 30 maart 1477.⁶⁶ Deken en vinders legden hun eed dan normaal gezien af voor het stadsbestuur.⁶⁷ Het stadsbestuur mocht ook veranderingen aanbrengen aan de door het ambacht voorgestelde lijst. Dat was althans het geval voor de beenhouwers in het jaar 1416, zoals blijkt uit een van de zeldzame bewaarde oorkonden in dit verband.⁶⁸ In het Brugse privilege van 1477 werd deze mogelijkheid echter afgeschaft en kon de stadsmagistraat uitsluitend kiezen uit de haar voorgelegde lijst. Deze regeling gold bovendien niet voor elk ambacht. Maria van Bourgondië stelde in april 1477 de timmerlieden vrij van de regeling waarbij de magistraat het bestuur benoemde. Zij mochten elk jaar op de zondag na Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart (15 augustus) hun 'wet', de gangbare

63 RAB, Ambachten 1, f° 226v.

64 RAB, Ambachten 1, f° 131v-132r.

65 In Gent ontwierpen de ambachten hun eigen verkiezingsreglement. Dat legden ze bovendien niet voor aan de schepenen, maar enkel aan het college van overdeken en dekens van de kleine neringen (M. BOONE, *Gent en de Bourgondische hertogen, ca. 1384-ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een staatsvormingsproces*, Brussel, 1990, p. 85). Sinds de Vrede van Cadzand (1492) mochten de Gentse ambachten niet langer hun eigen bestuur verkiezen, maar legden ze een lijst van kandidaat-dekens voor aan het stadsbestuur (J. DAMBRUYNE, *Corporatieve middengroepen*, p. 273)

66 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 6-7; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume de la ville de Bruges*, Brussel, 1874-1875, Dl. 2, p. 87.

67 J. GAILLIARD, *De ambachten en neringen van Brugge*, Brugge, 1854, Dl. 2, p. 16-17.

68 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 7; SAB, Groenenbouck cotte A, f° 70-74.

term voor het ambachtsbestuur, zelfstandig vernieuwen, terwijl de schepensbank en raad van de stad slechts op 2 september werden 'vermaakt'. Dit wegens de 'goede diensten' die de timmerlieden aan haar voorgangers graven en gravinnen van Vlaanderen hadden geleverd (een stereotiepe uitdrukking).⁶⁹ Hoewel dit gebruik al zo lang gold dat er *gheene memorie ter contrarien en es*, werd er in deze oorkonde niet verwezen naar een concreet eerder privilege, wat de bewering van de timmerlieden misschien twijfelachtig maakt, ofwel erop wijst dat de bestuursverkiezingen vóór die periode een louter gewoonterechtelijk karakter hadden. Nog in april 1477 verkregen ook de wijschrodgers een privilege waarbij aspecten van de verkiezingen van het ambachtsbestuur werden geregeld. Wanneer er uitzonderlijke omstandigheden plaatsvonden, zoals de aantrede van een nieuwe vorst, een oorlog of een vredesverdrag, verkregen zij het recht om enkele dagen voor de vernieuwing van de magistraat hun bestuur aan te duiden. Ook zij hadden zogenaamd al een privilege in die zin gehad, maar dit zou *verdonckert ende verloren* zijn geraakt, wat al bij al ook weinig waarschijnlijk was.⁷⁰ Het lijkt ons eerder plausibel dat de precieze vorm van de bestuursverkiezingen al eerder de inzet was geweest van getouwtrek tussen de ambachten zelf en het stadsbestuur en dat die eersten een procedure wilden vastleggen die voor hen het meest gunstig was, nu ze immers politiek sterk stonden tijdens de golf van omwentelingen die de Vlaamse steden kenden na de dood van Karel de Stoute.⁷¹

Eens verkozen, moesten de nieuwe bestuursleden zich vervolgens inzweren bij hun voorgangers. Een gekozen deken die weigerde zijn mandaat op te nemen, werd veroordeeld tot het betalen van tien mark goud, voor een gezworene was deze boete tien mark

69 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 33-34 (uitgave van de oorkonde van april 1477, RAB, Bl. nr. 8724). Wanneer de Brugse stadsmagistraat uitzonderlijk werd vernieuwd, zoals bij een oorlog of het aantreden van een nieuwe vorst, zouden de timmerlieden één of twee dagen daarvoor ook een nieuw bestuur mogen verkiezen. Zie ook A. VANDEWALLE, *Brugse ambachten*, p. 13, 18 en 88.

70 RAB, Bl. nr. 11376.

71 Zie hiervoor het recente boek van J. HAEMERS, *For the Common Good. State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy (1477-1482)*, Turnhout, 2009.

zilver. De opbrengst van zulke boetes werd gelijk verdeeld onder vorst, stad en ambacht. De beboeten moesten bovendien uiteindelijk toch hun functie opnemen.⁷² We kunnen ons inderdaad afvragen of alle ambachtslieden eigenlijk wel de ambitie hadden als deken of vinder gekozen te worden. Zetelen in het ambachtsbestuur nam kostbare tijd in beslag die niet aan de eigen nering kon besteed worden, waardoor veel ambachtsmeesters waarschijnlijk niet warm liepen voor een dergelijke functie.⁷³ In Gent was een mandaat van deken of gezworene absoluut geen financieel interessante zaak. Tegenover de beperkte vergoedingen stonden veel tijd en energie die in de functie geïnvesteerd moesten worden. Het waren eerder de eer en het sociale prestige verbonden aan de ambten, die van belang waren.⁷⁴ Nochtans kon een bestuursmandaat best een dure affaire worden. Het nieuw verkozen bestuur van een ambacht moest vaak op een maaltijd trakteren en bij de timmerlieden was ieder die voor de eerste maal werd verkozen zelfs verplicht het ambacht een zilveren voorwerp te schenken.⁷⁵

De kaarsgieters hadden de gewoonte dat als iemand voor het eerst deken werd, hij een maaltijd met een zwaan moest geven ter waarde van wel 30 of 32 s. gr. Een vinder moest een maaltijd met een gans aanbieden. Een nieuwe gouverneur of kerkmeester en degene die *eerst ter maerct met holye staen wilde*, moest eveneens op een gans trakteren. De kaarsgieters veranderden dit gebruik omdat deze *costume lettelt proffiterde ende te costelic was*. Men zou deze last verminderen, vervangen door een geldbedrag en de ene helft ervan aan de Gilde geven, de andere helft aan het ambacht. Een nieuwe deken moest voortaan 16 s. gr. aan zijn ambacht schenken, een nieuwe gezworene 8 s. gr., een gouverneur 6 s. gr., een kerkmeester (het gaat hier waarschijnlijk over kerkmeesters van de ambachtskapel, een aparte functie die blijkbaar ook bij sommige ambachten bestond) 5 s. gr. en wie het eerst op de markt wilde staan met olie 10 s. gr. Wie een leerling wilde aan-

72 RAB, Bl. nr. 8724.

73 J. DAMBRUYNE, *Corporatieve middengroepen*, p. 266.

74 *Ibidem*, p. 268.

75 A. VAN DE VELDE, *De ambachten*, p. 35-36; RAB, Bl. nr. 8202.

nemen zou 20 s. gr. geven. Deze regeling hadden de kaarsgieters al enige tijd gevolgd, maar er waren blijkbaar leden van het ambacht die ertegen protesteerden en daarom vroeg men een bevestiging van deze ordonnantie door de magistraat. Deze bepaalde het geld voor een 'nieuwe deken' – iemand die dus nog nooit eerder deken geweest was – op 10 s. gr., en het bedrag te betalen door iemand die nooit eerder vinder, gouverneur of kerkmeester was op 5 s. gr. De ambachtsmeester die het eerst *op de markt wilde staan met olie* moest bovendien 6 s. gr. betalen. Wie een nieuwe leerling aannam, betaalde nog steeds 20 s. gr.⁷⁶ Het hoeft geen betoog dat dergelijke financiële verplichtingen de aantrekkingskracht van de bestuursfuncties aanzienlijk deden dalen, en dat vooral voor de minder fortunate leden van de ambachten. Dat laatste was misschien net de bedoeling van een rijkere oligarchie binnen bepaalde corporatieve organisaties. Sosson heeft vastgesteld dat er in het kuipersambacht en in de ambachten van de bouwnijverheid een beperkte groep meesters was die posities in het bestuur monopoliseerden.⁷⁷ In kleinere ambachten stelde het probleem zich echter anders: daar was het eerder de kwestie voldoende kandidaten te vinden dan deze tot de rijkere lagen te beperken. In bepaalde jaren hadden sommige ambachten het blijkbaar zelfs bijzonder moeilijk om de twee lijsten op te stellen waaruit het stadsbestuur moest kiezen. Bij onder meer de loodgieters, de pleisteraars en de schedemakers vond men in de jaren 1401-1403 onvoldoende kandidaten *bi ghebreke datter zo lettelt zijn*. De lijst werd dan maar opgesteld *bi noode mits der cleene menichte*.⁷⁸ Het lijkt ons in die context allerminst een toeval dat juist in 1400-1401 een pestepidemie heerste.⁷⁹

76 RAB, Bl. nr. 8202.

77 J.P. SOSSON, 'La structure sociale de la corporation médiévale. L'exemple des tonneliers de Bruges de 1350 à 1500', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 44 (1966), p. 474; IDEM, *Les travaux publics de la ville de Bruges XIV-XVe siècles. Les matériaux. Les hommes*, Brussel, 1977, p. 155.

78 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1421, f° 37r, 45r, 53r en *passim*.

79 E. THOEN en I. DEVOS, 'Pest in de zuidelijke Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de Moderne Tijden. Een status quaestionis over de ziekte in haar sociaal-economische context', in: *De pest in de Nederlanden: medisch-historische beschouwingen 650 jaar na de zwarte dood*, Brussel, 1999, p. 30.

Bij de instelling van de annaliteit (het principe dat de schepenen jaarlijks moeten herverkozen worden) in 1241 werd ook de *wepelgang* opgelegd: de reglementering die bepaalde dat de leden van de magistraat na een ambtsjaar minstens één jaar moesten laten voorbijgaan, vooraleer ze een nieuwe functie mochten bekleeden. Na het opleggen van de nieuwe keure van 1329 werd aan dit principe verzaakt, maar in de nasleep van de opstand van 1411 verkregen de Bruggelingen op 30 september 1414 een ordonnantie van Jan zonder Vrees waarin die de wepelplicht oplegde voor de schepensbank, de raad en de hoofdmannen van zestendelen.⁸⁰ Het lijkt erop dat deze ook werd toegepast in de *smalle wetten* die de ambachtsbesturen waren. De wepelplicht werd aanvankelijk dus zeker niet steeds gerespecteerd. Zo was Jan de Man deken van de barbiers in 1408, 1409 en 1410⁸¹ en Pieter van den Brouc deken van de beurzenmakers in 1367 en 1368.⁸² Jan van der Meere was vinder van de kuipers in 1410 en 1411.⁸³ Ook na de ordonnantie van 1414 vinden we voorbeelden terug van het niet-naleven van de wepelplicht. Jan van den Hofstede was drie jaar na elkaar vinder van de lijnmakers (touwslagers) in 1421, 1422 en 1423.⁸⁴ Deze gevallen blijven in het algemeen echter uitzonderingen en lijken eerder bij de kleinere ambachten voor te komen, wat nog eens wijst op de moeilijkheden die deze leken te hebben om de bestuursfuncties elk jaar weer op te vullen.

Jacques Mertens vond het moeilijk een werkelijk onderscheid te maken qua openheid van de verschillende ambachten.⁸⁵ Boone berekende voor een aantal Gentse ambachten tijdens de vijftiende eeuw dat ongeveer twintig procent van de mandatarissen ongeveer de helft van het aantal mandaten bezette en ongeveer de helft van

80 J. VAN LEEUWEN, *De wisseling van de macht. Een onderzoek naar de betekenis van de wetsvernieuwing in Gent, Brugge en Ieper (1379-1493)*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling K.U.Leuven, 2002, p. 138-139; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire*, Dl. 4, p. 323-324.

81 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1421, f° 96r, 103r, 111r.

82 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1421, f° 36v, 44v.

83 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1421, f° 109v, 117v.

84 SAB, Registers van Wetsvernieuwingen 1397-1421, f° 187r, Registers van Wetsvernieuwingen 1422-1443, f° 7v, 15v.

85 MERTENS, 'De Brugse ambachtsbesturen', p. 192.

de mandatarissen slechts eenmaal een ambt bekleedde.⁸⁶ Sosson kwam voor het Brugse kuipersambacht tussen 1375 en 1500 tot de conclusie dat de monopolisering van de bestuursmandaten door enkele individuen in feite zeer beperkt was, maar er toch een relatief machtige maar kleine minderheid bestond die waarschijnlijk uit de rijksten van het ambacht was samengesteld.⁸⁷ Het is echter duidelijk dat zulke vaststellingen sterk verschillen naargelang het type ambacht. Toekomstig onderzoek zal dit soort hypothesen verder kwantitatief moeten ondersteunen, maar het lijkt er sterk op dat er ook een aantal ambachten waren die vrij 'representatief' of 'democratisch' waren wat de deelname aan het bestuur betreft. In het Brugse schoenmakersambacht, door Van Quathem onderzocht voor de vroegmoderne periode, oefende tijdens de periode 1570-1594 21,4 procent van de ambachtsmeesters één of meerdere bestuursfuncties uit.⁸⁸ Dat lijkt een redelijk representatief staal van het ledenaantal, al betrof het hier waarschijnlijk ook vooral de meer goeude leden. Ook in de achttiende eeuw lijkt de deelname aan het bestuur niet al te elitair te zijn geweest. In de periode 1706-1762, zo stelde Gilté vast, hadden 217 op een totaal van 493 Brugse meester-bakkers een bestuursfunctie in hun ambacht.⁸⁹ Merken we hierbij nog op dat zowel dat schoenmakers als bakkers vrij grote ambachten waren die voornamelijk voor de lokale markt produceerden. De situatie was zeer waarschijnlijk anders bij enerzijds kleinere en rijkere ambachten, zoals de luxenijverheden, beenhouwers en viskopers, waarbij de over het algemene welgestelde maar beperkte groep leden de bestuursfuncties vrij egaal over elkaar verdeelde, en anderzijds bij de textielproducenten die voor de internationale markt werkten en waarbij de interne sociaaleconomische polarisatie hoger lag en de kloof tussen een beperkte rijkere bestuurselite en de 'rank and file' dus ook groter was. Ook in Engeland waren de kleine ambachten democratischer

86 M. BOONE, 'Les métiers', p. 11.

87 J.-P. SOSSON, 'La structure sociale', p. 472-474.

88 K. VAN QUATHEN, 'Sociale mobiliteit en machtsverdeling in het Brugse schoenmakersambacht (1570-1790)', in: C. LIS en H. SOLY (red.), *Werken volgens de regels. Ambachten in Brabant en Vlaanderen*, Brussel, 1994, p. 127 (107-134).

89 S. GILTÉ, *Het Brugse bakkersambacht in de Nieuwe Tijden*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling U.Gent, 1996, p. 174.

dan de grote.⁹⁰ In een volgende bijdrage zullen we uitgebreider op deze problematiek terugkomen aan de hand van een statistische en prosopografische verwerking van de laatmiddeleeuwse Brugse ambachtsbesturen, zoals deze verschaft worden door de Registers van Wetsvernieuwingen. Ook verschillende ledenlijsten en inschrijvingsregisters bewaard in het Stadsarchief en het Rijksarchief Brugge wachten nog steeds op een dergelijke benadering. Moge deze korte notitie ook lokale Brugse onderzoekers inspireren om zich verder toe te leggen op de studie van deze voor de middeleeuwse stedelijke maatschappij uiterst belangrijke instellingen.

90 J.R. FARR, *Artisans*, p. 160.